

מאן דאמר לא הדר, כך היה סדר מלכותו: מלך, והדיוט. בתחילה היה מלך, ולבסוף הדיוט. ומאן דאמר הדר, הסדר הוא כך: מלך, והדיוט, ומלך.

שינונו במשנתנו: פורץ לעשות לו דרך ואין ממחין בידו, דרך המלך אין לו שיעור. וכל העם בוזזין ונותנין לו והוא נוטל חלק בראש.

הגמרא מבארת איך חולקים שלל האויב, ומנין נלמד דבר זה.

תנו רבנן: אוצרות מלכים שנקחו שלל — הם כולם למלך. ושאר ביזה שבוזזין, מחצה למלך ומחצה לעם.

אמר ליה אביי לרב דימי, ואמרי לה ויש בני ישיבה שמסרו שאמר כן אביי לרב אחא: בשלמא אוצרות מלכים הן למלך, מפני שאורחא דמילתא, כך היא הדרך הנאותה, שאוצרות מלוכה שייכים למלך. אלא, שאר ביזה שבוזזין — שהיא מחצה למלך ומחצה לעם, מנלך, מנין נלמד דבר זה?

אמר לו רב דימי: מהא דכתיב בספר דברי הימים (א כט) בשלמה המלך:

[דברי הימים א כט] "וימשהו לה' לנגיד כא-א ולצדוק לכהן", ונדרוש כך: מקיש, משווה הכתוב נגיד, מלך, לצדוק, הכהן הגדול.

לשלמה] הייתי מלך על ישראל, וגו'".

ולבסוף ואחר כך, לא מלך על כל ישראל, אלא על ירושלים. (20) שנאמר "דברי קהלת בן דוד מלך בירושלים".

ולבסוף ואחר כך, לא מלך אפילו על ירושלים, אלא על מטתו, שנאמר "הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה".

ולבסוף ואחר כך, לא מלך אפילו על מטתו, אלא על מקלו. (21) שנאמר "הגדלתי מעשי בניתי לי בתים וגו' וכל אשר שאלו עיני לא אצלתי מהם, לא מנעתי את לבי מכל שמחה וגו' וזה היה חלקי מכל עמלי".

"זה חלקי", הוא המקל אשר נשאר בידו, לפי שהשליכו אשמדאי, ראש השדים, מכסאו.

רב ושמואל חולקים בדבר זה. חד אחד משניהם אמר כריש לקיש, ש"זה חלקי" הוא מקלו. וחד אמר: גונדו טליתו [או כלי חרש ששותין בו מים].

שואלת הגמרא: האם הדר, חזר שלמה בסוף ימיו למלכותו, או לא הדר? (22)

גם בזה חולקים רב ושמואל. חד אחד משניהם אמר: הדר, וחד אמר: לא הדר.

מושלים, היינו, שרק נשארה לו ממשלה מועטת, כמו שהובטחו מלכות בית דוד: "לא יסור שבט מיהודה".

22. לדעת המהרש"ל בהגה"ה במסכת גיטין, דיון הגמרא הוא, האם חזר למלך אף על העליונים.

ורוחות השוכנים במדור העליון, כלומר, שהיה גזר עליהן גזירה והן מקיימין אותה".

20. היד רמ"ה מפרש: שמרדו בו שאר בני ישראל.

21. ה"עיון יעקב" מפרש: מקל הוא סמל לשבט

לאהרן ולבניו", מלמד הכתוב שהיה מתחלק לחם הפנים מחצה לו, לאהרן, ומחצה לבניו.

מתניתין

נאמר בתורה בפרשת המלך [דברים יז] "לא ירבה לו נשים, (1) ולא יסור לבבו". מלמד הכתוב, כי לא ירבה לו המלך לשאת נשים, אלא שמנה עשרה נשים בלבד, וכמו שיבואר בגמרא.

רבי יהודה אומר: מרבה הוא לו נשים לשאת אותן כחפצו, ובלבד שלא יהו נשותיו הרבות

ללמדך, מה, כמו צדוק הכהן גדול, בדבר השייך לגביו הרי היא נוטל בו מחצה לו, ומחצה לאחיו [כמו שיבואר] — אף נגיד המלך, מחצה לו ומחצה לאחיו.

דהיינו, הכהן גדול לא לוקח מחצה מהשלל, לפי שאין לו שייכות בו, אלא לוקח מחצה בדבר ששייך בו.

ודנה הגמרא: וצדוק גופיה, מנלן, מנין אנו למדים שלקח מחצה?

ומבאר: מהא דתניא: רבי אומר, נאמר בתורה לגבי חלוקת לחם הפנים "והיתה

לכבו".

אבל הרמב"ם בפירושו המשנה ובספרו יד החזקה והיד רמ"ה והר"ן סוכרים, שיש כאן דעה שלישית, והיא דעת התנא קמא. והוא סובר שבין מסירות ובין אינן מסירות מותר רק שמונה עשרה. נמצא שחולק עם רבי יהודה בדבר אחד, שלדעת התנא קמא אסור יותר משמונה עשרה אפילו אינן מסירות ולדעת רבי יהודה מותר באינן מסירות. ועם רבי שמעון בדבר אחד, שלדעת התנא קמא מותר עד שמונה עשרה אפילו במסירות, ולדעת רבי שמעון אסור. והתנא קמא מפרש את הכתוב "ולא ירבה לו נשים" שהיא גזירת הכתוב בלי טעם. וסובר שעל אף שהתורה מפרשת את הטעם, אין זה משנה את הדין, כי "לא דרשינן טעמא דקרא".

השיטה הסוברת שאין כאן דעת תנא קמא, מדייקת ממה שהגמרא האריכה לפרש לימודי רבי יהודה ורבי שמעון מהכתוב, ולא ביארה את דעת התנא קמא, משמע שאין כאן דעה שכזאת. והיד רמ"ה מתרץ, שהיה פשוט לגמרא הטעם של התנא קמא [כי קושיית הגמרא היתה משום שמצאו סתירה בדברי רבי יהודה ובדברי רבי שמעון, ולכן מפרשת הגמרא את דבריהם, אבל

1. נחלקו רבותינו הראשונים כמה דעות יש במשנה.

תוס' בכמה מקומות בש"ס (עיין הציון במסורת הש"ס) ותוס' הרא"ש ורבינו יונה סוכרים שיש כאן שתי דעות, רבי יהודה ורבי שמעון.

והם חולקים בפירוש דברי התנא קמא: "אלא שמונה עשרה". רבי יהודה סובר, עד שמונה עשרה, מותר בכל הנשים, ויותר משמונה עשרה מותר רק באינן מסירות. ולדעתו, פירוש הפסוק הוא: "ולא ירבה לו נשים" אלא עד שמונה עשרה, ועל יותר מכך נאמר: "ולא יסור את לבבו".

רבי שמעון סובר: שאפילו עד שמונה עשרה מותר רק באינן מסירות, ויותר משמונה עשרה אסור אפילו באינן מסירות. נמצא שחולק עם רבי יהודה בשני דברים: א. עד שמונה עשרה, שלדעת רבי יהודה מותר במסירות ולדעת רבי שמעון אסור. ב. יותר משמונה עשרה, שלדעת רבי יהודה מותר באינן מסירות ולדעת רבי שמעון אסור. ולדעתו, פירוש הכתוב הוא: "לא ירבה לו נשים" יותר משמונה עשרה, ואפילו עד שמונה עשרה אסור מסירות "ולא יסור את

מסירות את לבו מהקב"ה. לפי שהוא דורש את הכתוב כך: "לא ירבה לו נשים", ולמה? "ולא יסיר את לבבו". הרי שאסור לו להרבות נשים המסירות את לבבו. אבל אם אינן מסירות את לבבו מותר.

רבי שמעון אומר: אפילו אשה אחת והיא **מסירה את לבו** — הרי זה לא ישאנה. לפי שהוא דורש את הטעם שלא ירבה לו המלך נשים, משום שריכוי הנשים גורם שהן תהיינה מסירות את לבו מה', ולכן גם אסור לשאת אפילו אשה אחת אשר יש לחוש לה שהיא תסיר את לבו.

שמה תאמר, לפי רבי שמעון, הסובר שאסור למלך לשאת אפילו אפילו אשה אחת המסירה את לבו — **אם כן, למה נאמר "לא ירבה לו נשים"?** —

תשובתך, ללמדך, דיותר משמונה עשרה אסור לו לקחת אפילו אם האשה היא כשרה, כמו **אביגיל (2) אשת דוד**.

גמרא

בכמה מקומות בש"ס נחלקו תנאים האם דורשים טעמא דקרא. דהיינו, כאשר התורה מצווה מצוה שיש לה טעם, האם המצווה

הזאת קיימת רק בהגבלה של הטעם, שאם יהיה אופן שבו לא שייך הטעם, אין המצוה קיימת [ובגמרא מובאת דוגמא לכך], או שמא בכל אופן קיימת המצוה, אפילו כאשר הטעם למצוה אינו קיים בה, והמצוה היא בלא טעם, וכחוק.

במשנתנו משמע, שרבי יהודה, המתיר בכשרות אפילו ביותר משמונה עשרה — דורש טעמיה דקרא, שכך הוא סובר, שטעם המצוה הוא שלא יסירו לבבו, ולכן אם הן כשרות הרי הן מותרות לו. ורבי שמעון שאוסר אפילו בכשרות, אינו דורש טעמא דקרא, וכל הנשים אסורות.

ודנה הגמרא: **למימרא, וכי נאמר, דרבי יהודה דריש טעמא דקרא, ורבי שמעון לא דריש טעמא דקרא? והא הרי איפכא שמעינן להו, שמענו דעותיהם בברייתא בהיפוך. והיא סתירה גם בדברי רבי יהודה וגם בדברי רבי שמעון.**

דתניא, אמרה תורה "לא תחבול בגד אלמנה", שאסור לקחת משכון מאלמנה, ודרשו מכאן חכמים, **"אלמנה"**, בין שהיא עניה בין שהיא עשירה, אין ממשכנין אותה, שנאמר **"לא תחבול בגד אלמנה"**. ולמרות שיש טעם לחלק בין עניה לעשירה, וכמו שיבואר, אין דורשים טעמא דקרא, אלו הם

לתנא קמא לא קשה, ולכן לא פירשה הגמרא את שיתטו].

היד רמה מקשה: אם רבי יהודה מפרש את דברי התנא קמא, היה לו לומר "אימתי" או "במה דברים אמורים" שזו נוסחתו של רבי יהודה.

2. היד רמ"ה מבאר, כי מה שהתירו התנא קמא [לשיטת היד רמ"ה] ורבי יהודה לשאת עד שמונה עשרה נשים המסירות, אין הכוונה לרשעיות, לפי שאלו, לכל הדעות אסור לשאת. אלא הכוונה היא לבינוניות, לא כשרות ולא רשעיות. ואפילו באלו הבינוניות, אוסר רבי

דברי רבי יהודה.

רבי שמעון אומר: אלמנה עשירה, ממשכנין אותה. ענייה, אין ממשכנין אותה, כי אם היא ענייה, ואתה חייב להחזיר לה כסות יום ביום וכסות לילה בלילה כמו שציוותה התורה [שמות כב, דברים כד], ואתה משיאה שם רע בשכנותיה, שאם האלמנה תכנס לביתה להחזיר המשכון, שחרית וערבית, ילעזו עליה שכנותיה. ואילו אלמנה עשירה אין אתה חייב להחזיר לה, וממילא לא תבוא לביתך, ואין אתה משיאה שם רע.

ומבאר הגמרא את לשון הברייתא,

ואמרין: מאי קאמר? לכאורה קשה מה שאמר רבי שמעון בברייתא "ואין ממשכנין אותה, ואתה חייב להחזיר", והרי אם אין ממשכנין, אין מה להחזיר.

אלא שבהכרח, הכי קאמר רבי שמעון: מתוך שאתה ממשכנה, שאם תמשכן אותה, אתה חייב לבוא בכל יום לביתה עם המשכון כדי להחזיר לה. ונמצא שאתה משיאה שם רע בשכנותיה.

ומוכיחה הגמרא: אלמא, הרי שרבי יהודה לא דריש טעמא דקרא, ורבי שמעון דריש טעמא דקרא. ואם כן, קשה בין על רבי יהודה ובין על רבי שמעון?

ומתרצת הגמרא: בעלמא, בשאר מצות התורה, אכן רבי יהודה לא דריש טעמא דקרא, ולכן הוא סובר במשכון אלמנה שבין ענייה ובין עשירה אין ממשכנין אותה. ושאיני הכא, כאן בפרשת מלך, שונה הדין,

היות דמפרש טעמא דקרא [לשון הגמרא במסכת בבא מציעא: ושאיני הכא דמפרש קרא], שהתורה בעצמה מפרשת את הטעם: מה טעם "לא ירבה לו נשים"? — משום ד"לא יסור לבבו".

ורבי שמעון אמר לך: מכדי הרי בעלמא בשאר מצות התורה דרשינן טעמא דקרא כמו שדרש באלמנה, אם כן קשה: לכתוב קרא "לא ירבה לו נשים", ולישתוק. הרי הכתוב היה יכול לסיים את המצוה בלי להוסיף שום טעם, ואנא אמינא, והייתי אומר מסברא: מה טעם לא ירבה, משום דלא יסור, וקשה מה שהוסיפה התורה "לא יסור את לבבו", למה לי. אלא, כדי ללמדנו: אפילו אחת ומסירה את לבו — הרי זו לא ישאנה.

אלא, שמא תקשה, אם גם אשה אחת המסירה את לבו אסורה, משום "לא יסור", מה אני מקיים "לא ירבה", לאלו נשים התכוונה התורה שאסור לו להרבות.

בא הכתוב ללמד, שאפילו אשה כשרה כאביגיל, אסור לו לקחת יותר משמונה עשרה.

שואלת הגמרא: הני שמונה עשרה, מנלן? מנין נלמד שעד שמונה עשרה אינו בכלל ריבוי נשים.

ומבאר הגמרא: דכתיב בתחילת ימי מלכות דוד "ויולדו לדוד בנים בחברון, ויהי בכורו אמנון לאחינועם הזרעאליית, ומשנהו בלאב לאביגיל [שהיתה] אשת נבל הכרמלי, והשלישי אבשלום בן מעכה בת תלמי מלך

שמעון אפילו אחת. כי הוא דורש "ולא יסור את לבבו", שמא אפילו הבינוניות יסירו את לבבו.

כא לומר לעוד עשרים וארבע נשים.

ומתרצת הגמרא: אכן התנא של הברייתא האחרת [שנישנית לדעת מאן דדריש וי"ו], דורש כן. כי תניא נמי הכי: נאמר בתורה "לא ירבה לו נשים", יותר מארבעים ושמרנה.

ומקשה הגמרא על התנא של משנתנו: בשלמא מה שאינו סובר ארבעים ושמרנה, הוא משום שאינו דורש וי"ו. אבל קשה, למה אינו דורש כברייתא הראשונה, לעשרים וארבע.

ותנא דידן של משנתנו, מאי טעמיה?

אמר רב כהנא: מקיש, הוא משווה "כהנה" בתרא השני, ל"כהנה" קמא, הראשון. מה "כהנה" קמא הוא שית, שש נשים, אף "כהנה" בתרא הוא שית.

ומקשה הגמרא: הרי היה לדוד בתחילת מלכותו עוד אשה, והיא מיכל בת שאול, שהוחזרה לדוד עוד לפני כן [בפרק ג, ושש נשים המנויות בפרק יב].

והא, והרי הואי היתה מיכל.

ומתרצת הגמרא: אמר רב: האשה הששית שנקראה "עגלה" — זו מיכל. ולמה נקרא

גשור, והרביעי אדוניה בן הגית, והחמישי שפטיה בן אביטל, והששי יתרעם לעגלה אשת דוד⁽³⁾, אלה יולדו לדוד כחברון". הרי שהיה לו שש נשים, וקאמר ליה נביא⁽⁴⁾ כשנשא את בת—שבע "ואתנה לך את בית אדוניך ואת נשי אדוניך בחיקך וגו' ואם מעט ואוסיפה לך כהנה וכהנה".

ודרשו חכמים: "כהנה", כמו הראשונות, שית, עוד שש נשים. "וכהנה" עוד שית. דהוי להו ביחד תמני פרי שמונה עשרה.

מתקף לה רבינא, מקשה על שמועה זו: אימא, הרי יתכן לדורש כך: "כהנה", עוד שש, שהן ביחד עם שש הקודמות, תרתי פרי, שתים עשרה. "וכהנה" מוסב על השתים עשרה הקודמות, וביחד הן עשרים וארבע.

ומתרצת הגמרא: תניא נמי הכי, אכן יש תנא כברייתא, הדורש כקושית רבינא.

דתניא: נאמר בתורה "לא ירבה לו נשים", יותר מעשרים וארבע.

ומקשה הגמרא: ולמאן דדריש וי"ו, שמהאות וי"ו יש לדורש על הוספה, הרי לפיו אפשר לומר שארבעים ושמרנה הוו, כי נדרוש מהאות וי"ו להוסיף על "כהנה" הראשון, והן עשרים וארבע, ו"כהנה" השני

3. והקשה המהרש"א, הרי בשעה שאמר לו הנביא "ואוסיפה לך כהנה וכהנה" כבר היה לו אשה שביעית. בת שבע. ועיין שם מה שתירץ. ובחמרא וחיי תירץ בפשטות, שהרי עליה מוכיח אותו הנביא, למה לקח אותה, שהיה רע בעיני הנביא שלקח אותה, הרי בלעדיה יש לך כבר שש נשים, "ואם מעט ואוסיפה לך כהנה

וכהנה".

4. הערוך לנו מוכיח שדרשה זו היא אסמכתא בעלמא, שאם נאמר שדין שמונה עשרה נשים נלמד מדברי הנביא, למה אמר לו רק שמונה עשרה, הרי לדעת רבי יהודה מותר יותר משמונה עשרה, אם הן כשרות, ודוד בודאי שלא נשא נשים המסירות.

מבית עובד הגתי, "ודוד מכרכר בכל עוז לפני ה' וגו' והיה ארון ה' בא עיר דוד [ירושלים], ומיכל בת שאול נשקפה בעד החלון, ותרא את המלך דוד מפוז ומכרכר לפני ה', ותבז לו בלבה. ותצא מיכל בת שאול לקראת דוד, ותאמר: מה נכבד היום מלך ישראל אשר נגלה היום לעיני אמהות עבדיו כהגלות נגלות אחד הריקים". ונאמר שם, שדוד ענה לה שעשה כן לכבוד הקב"ה. והסיום של פרשה זו הוא, "ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה". ומבואר שזה היה עונש על שדברה שלא כהוגן אל המלך.

ואמר רב יהודה, ואיתימא או שאמר כן רב יוסף: שקלתה מיכל למיטרפסה, מיכל קיבלה עונשה.

הרי שלא היה לה בן מיום ההוא והלאה עד יום מותה. ואילו יתרעם נולד לפני כן בחברון, ואיך אמר רב חסדא שיתרעם נולד ביום מותה.

ולכן, הגמרא חוזרת בה מדברי רב חסדא [המתרץ את דברי רב, שעגלה זו מיכל]. אלא יתרעם נולד בחברון. ומה שנאמר "לא היה לה ילד עד יום מותה", היינו שמאותו מעשה שדברה שלא כהוגן אל המלך עד יום מותה, לא היה לה בן.

אלא אימא, כן צריך לתרץ דברי רב: עד אותו מעשה היה לה ולד, מכאן ואילך, לא היה לה ולד⁽⁶⁾.

שמה, בכינוי "עגלה"? — מפני שהביבה עליו כעגלה.⁽⁵⁾

והגמרא מוכיחה ש"עגלה" הוא כינוי לאשה חביבה. וכן הוא, שמשון הגבור, אומר "לולא חרשתם בעגלתי, לא מצאתם חידתי". וכונתו היתה על אשתו, שלחצו עליה פלישתים.

ומקשה הגמרא: האיך תירץ רב שעגלה היא מיכל? הרי הכתוב אומר שעגלה היתה אם יתרעם, ואילו למיכל לא היו בנים.

ומי הווי וכי היו למיכל בנים? והא כתיב "ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה".

ומתרצת הגמרא: אמר רב חסדא: עד יום מותה, אכן לא היה לה ולד. אבל ביום מותה כן היה לה ולד, והוא "יתרעם".

ומקשה הגמרא על תירוץ רב חסדא, שהרי הבנים נמנו (בפרק יב) בימי מלכות דוד בחברון, קודם שעלה לירושלים. ואילו הפסוק "ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד" נאמר אחרי שמלך בירושלים, והביאו את הארון, ואיך אמר רב חסדא שיתרעם נולד ביום מותה.

מכדי הרי, בניב, היבא באיזה מקום קא השיב להו, מונה אותם הכתוב? — בחברון. ואילו מעשה דמיכל — בירושלים הוה. ולירושלים עלה אחרי שהותו בחברון.

דכתיב, נאמר שם שכשהביאו את ארון ה'

5. ומדויק לשון הפסוק "עגלה אשת דוד", שהיא אשה החביבה עליו, כמו שמפרש רש"י בפירושו על התורה על הפסוק (בראשית מ"ו) "בני רחל אשת יעקב" — "בכולן לא נאמר כן

[אשת יעקב] אלא ברחל לפי שהיתה עיקרו של בית וחביבה עליו". תורת חיים.

6. וכתב ה"עיון יעקב" שילדה את יתרעם

הנשים שהיו לו בחברון, לקח עוד, אבל לא יותר משמונה עשרה⁽⁷⁾.

ועתה, אגב שהביאה הגמרא את הפסוק "ויקח דוד עוד פלגשים ונשים", מפרשת הגמרא את ההבדל בהלכה בין נשים לפלגשים.

מאי נשים, ומאי פלגשים?

ומקשה הגמרא: איך למדים מדוד שהיו לו שמונה עשרה נשים? והרי היו לו הרבה נשים.

והא כתיב "ויקח דוד עוד פלגשים ונשים מירושלים".

ומתרצת הגמרא: נשים אלו היו למלווי שמונה עשרה, בנוסף על ששת [שבע]

לו הנביא "כהנה וכהנה". ואם כן, אין כאן קושיא על הרמב"ם. וכן כתב התורת חיים שאין הפסוקים לפי הסדר.

ורבינו יונה מביא ראייה לדעת הרמב"ם מהגמרא בדף כ"ב שנאמר שם שאבישג השונמית, הנערה שהביאו לדוד לעת זקנותו, ביקשה מדוד שישאנה, וענה דוד שאסורה עליו מפני שיש לו כבר שמונה עשרה נשים. ואם כדברי הראב"ד, היה יכול לקחתה כפילגש ולא כסוכנת.

והר"ן והמאירי מביאים ראייה מהגמרא שהיא להראב"ד, ששם נאמר שביקשה להינשא לו ולא נתרצית להיות לו לפלגש, ולכן התירו לדוד להתייחד עמה אף על פי שגזרו כבר על יחוד פנוייה, משום שלא רצתה להיות פלגש. ומשמע, שאם היתה מתרצית להיות פלגש, היתה מותרת לו למרות שכבר נשא שמונה עשרה נשים.

ועוד ראייה מביא הר"ן לדעת הראב"ד שבספר דברי הימים נאמר שרחבעם בן שלמה נשא שמונה עשרה נשים וששים פילגשים.

ועיין במרכבת המשנה על הרמב"ם (שם) שדוחה לראייה זו.

ובתוס' ר"ד קידושין (כב) מביא ראייה לדעת הראב"ד מהא דדוד היו לו ארבע מאות בני יפת תואר, [וכמו שהוכיח היד רמ"ה שהן היו ארבע מאות או מאתים נשים — עיין הערה 10] הרי שמותר לו יותר משמונה עשרה, ומוכרחים לומר

בחברון אחרי שהחזירה דוד, ונתקיים בה מה שנאמר בסוטה שנסתרה "והיא טהורה, ונקתה ונזרעה זרע". ולמרות שנסתרה עם פלטי בן ליש, ילדה בן, כדי להעיד עליה שטהורה היא, כמו שמבואר בדף יט א.

7. כתב הרמב"ם (פרק ג מהלכות מלכים הלכה ב): "לא ירבה לו נשים". מפי השמועה למדו, שהוא לוקח עד שמונה עשרה נשים. בין הנשים ופלגשים הכל שמונה עשרה.

והקשה עליו הראב"ד, הרי הפסוק שאמר לו הנביא "ואוסיפה לך כהנה וכהנה" נאמר בפרק יב אחרי הפסוק בפרק ה: "ויקח דוד עוד פלגשים ונשים וירושלים". ופסוק זה נאמר אחרי (פרק ג) שנמנו שם ששת נשי דוד בחברון. ואם כן, מה שדרשו "כהנה וכהנה", היינו על הנשים, ולא על הפלגשים.

ולכן סובר הראב"ד שמה שאסור ליקח יותר משמונה עשרה הוא רק נשים, אבל פלגשים מותר.

וכתב הכסף משנה, שקושיה זו יכול היה הראב"ד להקשות על עצמו, שהרי באותו פסוק (בפרק ה) נאמר שלקח עוד נשים, ואם כן, כשאמר לו הנביא "כהנה וכהנה", הוא אמר זאת גם על אלו הנשים, ואיך דרשה הגמרא שמונה עשרה, ולא יותר.

ומוכרחים לומר כי מה שנאמר (בפרק ה) "ויקח לו נשים ופלגשים", מדובר אחרי שאמר

אמר רב יהודה אמר רב: נשים – בכתובה ובקידושין. ואילו פלגשים, בלא כתובה ובלא קידושין. (8)(9)

נאמר בתורה (דברים כ"א): "כי תצא למלחמה על אויבך ונתנו ה' אלהיך בידך, ושביית שבי. וראית בשביה אשת יפת תואר, וחשקת בה, ולקחת לה לאשה".

ומספרת הגמרא שדוד המלך שבה נשים במלחמותיו, והיה לו מהם בנים. ונקראו "בני יפת תואר", ודינם יבואר בהמשך.

אמר רב יהודה אמר רב: ארבע מאות ילדים היו לו לדוד, וכולן בני יפת תואר היו (10) [לשון הגמרא במסכת קידושין (עו ב) וכולם מסתפרים קומי], ומגדלי בלורית היו מאחורי ערפם כמשפטי הגויים [כדי שייראו כבעלי אימה, ויפחדו מהן]. וכולן יושבין בקרונות של זהב, ומחלכין בראשי גימרות היו, והם היו בעלי אגרופין צבא מלכות של בית דוד.

לאבשלום, בן דוד, היתה אחות, ושמה תמר,

שנשא אותן לפלגשים.

ואין מכאן קושיה על הרמב"ם, דיכול לפרש כפירוש רש"י [עין הערה 10] שהיו בני יפת תואר של אנשי המלחמה. ועיין בערוך לנר.

8. ונקראה פלגש מלשון "פלג אשה". עיון יעקב.

9. גירסתנו בגמרא: פלגשים בלא קידושין ובלא כתובה. אבל רש"י בפירושו על התורה (בראשית כה ו) כתב: נשים בקידושין וכתובה ופילגשים בקידושין בלא כתובה. וכתב הרא"ם שזו היתה גירסתו כאן בגמרא.

והקשה עליו הרמב"ן (שם), הרי הפסוק שם מדבר באברהם, "ולבני הפלגשים אשר לאברהם", וקודם מתן תורה לא היה להן כתובה, שהרי כתובה היא מדרבנן, ואם כן מה היה הבדל בין אשה לפלגש. ומתוך, אפשר שגם לפני מתן תורה נהגו במוהר ומתן, ולכן לנשים נתנו כתובה ובניהן יורשים נחלת אביהם, ואילו לפלגשים, אף שהיו בקידושין, לא התחייבו במהר ומתן, והיה משלח אותה כאשר ירצה בלי כתובה, ובניהן אינם יורשים.

והקשה היד רמ"ה על גירסתנו "פלגשים בלא קידושין", הרי קידושי כסף שטר וביאה הם מן התורה, ואיך מותר בנשואי פלגש בלי קידושין.

ומתוך: מה שצריכין קידושין מן התורה, הוא כדי לעשותה אשת איש לכל דיני אישות, לאוסרה על כל העולם, ושיהיה אסור בקרובותיה ושהיא תהיה אסורה על קרוביו, ולהיות חייב במזונותיה. "אבל אם רצה לייחד אשה בלא כתובה ובלא קידושין, מדאורייתא שפיר דמי, ורבנן הוא דגזור, כדי שלא יהיו בנות ישראל הפקר".

ודוד נשא פלגשים לפני גזירת חכמים.

10. ומבאר היד רמ"ה, שצריך לומר, שנולדו לו מארבע מאות גדודים, שהרי אסור לקחת שתי יפות תואר במלחמה אחת כמו שדרשו במסכת קידושין (שם), או ממאתיים גדודים וכל אחת ילדה תאומים.

שהרי הבנים שנולדים אחר כך אינם בני יפת תואר, שרק ביאה ראשונה הותרה בשעת מלחמה, וביאה שניה מותרת רק אחרי כל המעשים ונתגייירה, והבנים הנולדים אחרי כן הם בני נישואין, וינם בני יפת תואר.

אבל רש"י במסכת קידושין (עו ב) מפרש: ארבע מאות ילדים בחורים היו לדוד בחיילותיו ולא היו בניו, אלא בני יפת תואר, נשים שלקחו אנשי ישראל במלחמה.

וכן כתב בשו"ת ריב"ש (סימן שצ"ח).

ואי סלקא דעתך בת נישואין הואי, שאמה מעכה נישאה לדוד, והיתה בת דוד מבחינה הלכתית, אחתיה, מי הוה שריא ליה? (11) וכי היה דוד מתיר לאמנון לקחת את תמר אחותו לאשה, הלא היא ערות אחותו, שאסורה מן התורה.

אלא, שמע מינה, תמר, בת יפת תואר היתה.

הגמרא דורשת את הפסוקים בפרשת אמנון ותמר.

נאמר: "ויהי אחרי כן, ולאבשלום בן דוד — אחות יפה ושמה תמר, ויאהבה אמנון בן דוד, ויצר לאמנון להתחלות [עד שנחלה — רש"י] בעבור תמר אחותו, כי בתולה היא, ויפלא בעיני אמנון לעשות לה מאומה [נעלם ממנו מה תואנה יכול לבקש לישכב עמה — רש"י]."

"ולאמנון רע ושמו יונדב בן שמעה, אחי דוד. ויונדב איש חכם מאור".

ונאמר שם, שיעץ לאמנון עצה איך לאנוס את תמר.

שגם היא היתה בת דוד. ואומרת הגמרא שמעכה, אמה של תמר, אשת דוד, היתה אשת יפת תואר, וילדה את תמר לדוד קודם שנתגיירה בלב שלם. ולכן, לא היה לתמר התייחסות של קרבה לדוד, וכמו ששנינו במסכת יבמות, שישאל הנושא נכרית או שפחה כנענית, אין הבת הנולדת לו ממנה מתייחסת אליו, לכל דיני אב ובת.

ולכן, היתה מותרת תמר לאמנון בן דוד, והוא לא נחשב לאחיה, על אף ששניהם היו בני דוד, לפי שאמו של אמנון היתה אחינועם היזרעאלית. ותמר ואמנון לא היה להם קירבת אח ואחות, לפי שלא היו בני אותה אם, ולא היו נחשבים בני אותו אב, שהרי תמר לא התייחסה לדוד. אלא שתמר היתה אחות אבשלום [מן האם], שהוא היה אחי אמנון [מן האב].

ואמר רב יהודה אמר רב: תמר, בת יפת תואר היתה. והיתה מותרת לאמנון.

והראיה: שנאמר, כשאמנון רצה לאנוס אותה, אמרה תמר לאמנון: "אל אחי! אל תענני!... ועתה דבר נא אל המלך כי לא ימנעני ממך".

11. הקשה האבני מילואים (סימן ד' סעיף יט) לדעת מאן דאמר שישאל הבא על הנכרית הולד ממזר, אף אם תמר לא היתה אסורה על אמנון מטעם ערות אחות, מכל מקום אסורה היא מטעם איסור ממזרת.

ומבאר שם, שמאן דאמר הסובר שישאל הבא על הנכרית הולד ממזר, יש לפרשו בשתי דרכים. הראשונה, כיון שהוא איסור לאו לשאת נכרית, והשניה, מפני שאין קידושין תופסין בנכרית. והיא מחלוקת שני תירוצי תוס' (יבמות

ט"ז).

ואם נאמר כדרך הראשונה, מבואר היטיב, שבפית תואר אין איסור לאו, כי התורה התירתה, ולכן לא היתה תמר ממזרת.

ומבאר שם שגם לדרך השניה אין קושיא, כי היות שאמרה תורה "ולקחת לך לאשה", ודרשו חז"ל, ליקוחין יש לך בה", הוי גזירת הכתוב שאינה אסורה מטעם שאינה בת קידושין.

עיין שם שהאריך, ועיין במנחת חינוך (מצוה תקל"ב אות ט"ז).

אמר רב יהודה אמר רב: איש "חכם" — לרשעה⁽¹²⁾.

נאמר שם: "ויאמר לו: מדוע אתה ככה דל — בן המלך, בבקר בבקר! הלוא תגיד לי! ויאמר לו אמנון: את תמר אחות אבשלום אחי, אני אוהב. ויאמר לו יונדב: שכב על מיטתך, והתחל [עשה עצמך כחולה — רש"י]⁽¹³⁾, ובא אביך לראותך, ואמרת אליו: תבא נא תמר אחותי ותברני [ותאכילני — רד"ק] לחם, ועשתה לעיני את הבריה [מאכל טיגון — רש"י]".

וכן עשה אמנון, ובאה תמר אליו, "ותקח את המשרת, ותצוק לפניו".

אמר רב יהודה אמר רב: שעשתה לו מיני טיגון.

ואחרי שאנס אותה, נאמר "וישנאה אמנון שנאה גדולה מאוד, כי גדולה השנאה אשר שנאה, מאהבה אשר אהבה".

ושואלת הגמרא: מאי טעמא, למה שנא אותה?

אמר רבי יצחק: נימא שערה נקשרה לו, והשערה הזאת חתכה אותו ועשאתו "כרות שפכה".

מקשה הגמרא: וכי נקשרה לו הנימא מאליה, למה שנא אותה, איחי, היא, מאי

עבדה, במה היא אשמה!?

ומסבירה הגמרא אחרת: אין הכוונה שנקשרה, אלא אימא, תאמר, תמר היא קשרה לו באותו מקום נימא, ועשאתו כרות שפכה⁽¹³⁾.

ומקשה הגמרא: איני! אינו כן. והא והרי דרש רבא: מאי, מהו הביאור בהאי דכתיב בספר יחזקאל, כאשר הנביא יחזקאל מודיע לאנשי ירושלים את תועבותיהם, ומתאר להם את גדולתם בימי קדם קודם שחטאו, ושם נאמר: "ויצא לך שם בגוים ביפיד". ודרשינן: מלמד הכתוב שאין להן, שלא היה להן לבנות ישראל לפני שחטאו, לא שער בית השחי, ולא שער בית הערוה.

מתרצת הגמרא: אכן, לבנות ישראל לא היה, אבל שאני שונה תמר, דבת יפת תואר הווי.

עוד נאמר שם, אחרי שנאנסה: "ותקח תמר אפר על ראשה, וכתונת הפסים אשר עליה קרעה, ותשם ידה על ראשה, ותלך הלך וזעקה".

תנא, שנינו בכרייתא משמיה דרבי יהושע בן קרחה: גדר גדול גדרה תמר בדמעתה ובזעקתה, ובמה שנהגה כמושפלת בבזיון. לפי שמחמת כן, גדרו עצמן בנות ישראל שלא להתייחד עם האנשים, שהרי תמר נכשלה על ידי שנתחדה עם אמנון.

12. העיון יעקב מבאר, שחטא זנות נקרא שטות כמו שדרשו חז"ל (סוטה ג) על הפסוק "כי תשטה אשתו", ולמה נקרא חכם. ומתוך, חכם לרשעה.

13. וכתב הערוך לנר שעשתה כן לא לשם נקמה, שהרי נאמר שם שרצתה להיות אצלו לאשתו. אלא אדרבה כדי לפסול אותו לבוא בקהל ה' כדין כרות שפכה, ויהיה מותר רק בגיורת, ולכן תישאר אצלו.

ועתה הגמרא מביאה עוד דרשות של רב יהודה אמר רב, בעניני בני דוד.

נאמר בתחילת ספר מלכים א, בתיאור סוף ימי המלך דוד: "ואדוניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלודך".

אמר רב יהודה אמר רב: מלמד שביקש להולמו. (14) שכתר מלכות ישב בראשו, ולא הולמתו. לפי שבתוך חלל הכתר, היה שרביט של זהב מדופן לדופן, ואינה מתיישבת אלא על מי שיש לו חריץ בראש. וחריץ זה היה עדות למלכי בית דוד. שכל הראוי למלכות — הכתר הולמו, ואדוניה שלא היה ראוי למלכות, לא הולמו.

עוד נאמר שם באדוניה: "ויעש לו רכב ופרשים וחמשיים איש רצים לפניו".

ומקשה הגמרא: מאי רבותיה! ? איזה גדולה יש בכך לבן מלך.

אמר רב יהודה אמר רב: כולן, כל החמישים, נטולי טחול, וחקוקי כפות רגלים, היו. כלומר, שהוסר מהם הטחול על ידי סם, שהטחול מכבידו לאדם שלא יוכל לרוץ, והוסר מהם הבשר של כפות הרגלים כדי שיוכלו לרוץ על קוצים וברקנים בלי להינזק. וזו גבורתם, וגדולת אדוניה.

באותה שעה אמרו בנות ישראל קל וחומר לעצמן: אם לבנות מלכים אירע כך, קלקול שכזה, לבנות הדיוטות, על אחת כמה וכמה שעלולות הן להיכשל על ידי האנשים. אם לצנועות כך — לפרוצות, על אחת כמה וכמה.

אמר רב יהודה אמר רב: באותה שעה גזרו חכמי הדור על היחוד, ועל הפנויה. והיינו, שאסור להתייחד עם אשת איש, ואפילו עם פנויה.

מקשה הגמרא: וכי איסור יחוד הוא גזירת חכמים! ? — הלא איסור דאורייתא הוא!

דהרי אמר רבי יוחנן משום בשם רבי שמעון בן יחזקאל: רמז לאיסור ייחוד מן התורה מניין? שנאמר בפרשת מסית ומדיח "כי יסיתך אחיך בן אמה", ולכאורה קשה: וכי בן אב מסית, ואילו בן אב אינו מסית. אלא, בא הכתוב לומר לך, שהאיסור הוא לפי שהבן מצוי הוא אצל האם. ומכאן נלמד שרק בן מתייחד עם אמו, לפי שאין היצר הרע מתגרה בו בזה, ואין איש אחר מתייחד עם כל העריות שבתורה. הרי שאיסור ייחוד מרומז בתורה.

מתרצת הגמרא: אלא, אימא אמור כך: באותה שעה גזרו על ייחוד הפנויה, שהרמז בתורה הוא על עריות, ועל ערות אשת איש, בדומה לאמו שהיא ערוה אליו וכיון שתמר היתה פנויה, לכן גזרו גם על הפנויה.

והוא לא עשה כן אלא שנהא שנהא גדולה.

14. המהרש"א במסכת עבודה זרה מבאר שדיוקן של רב הוא: למה נאמר "מתנשא", למה לא

נאמר "ואדוניה אמר אני אמלודך", לכן דורש מלשון מתנשא שהוא לשון כבוד, דהיינו עטרת מלוכה.

והעיון יעקב מפרש שהדיוק הוא, שהיה לו